

Наставно-научном већу Универзитета у Београду – Филозофског факултета

На седници Наставно-научног већа Филозофског факултета од 28.03.2019. изабрани смо у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације Милице Весковић Анђелковић с темом „Потенцијална улога повратника као посредника у партнерству државе и високообразоване дијаспоре у Србији“. Након увида у текст дисертације, Наставно научно већу Филозофског факултета и надлежним телима Универзитета у Београду подносимо следећи

Извештај о завршеној докторској дисертацији

Подаци о кандидаткињи

Милица Весковић Анђелковић рођена је 30.4.1982. године у Краљеву где је завршила основну школу и гимназију. Основне академске студије на Одељењу за филозофију Филозофског факултета Универзитета у Београду завршила је 2008. године са просечном оценом 9.17 и оценом 10 на дипломском раду „Кантов пројекат вечног мира“ (ментор проф. др Милорад Ступар). Током студија била је стипендиста града Краљева и Конгреса српског уједињења.

Докторске академске студије на Одељењу за социологију Филозофског факултета Универзитета у Београду уписује 2008. године. Положила је све предвиђене испите са просечном оценом 10.00, а у марту 2015. је поднела и бранила предлог своје докторске дисертације „Потенцијална улога повратника као посредника у партнерству државе и високообразоване дијаспоре“. Ментор рада је проф. др Мирјана Бобић, а чланови комисије за одбрану предлога рада су били проф. др Мина Петровић и доц. др Жељка Манић са Одељења за социологију и проф. др Јован Филиповић, редовни професор Факултета организационих наука Универзитета у Београду. Универзитет је након одбране дао сагласност да се дисертација реализује.

Милица Весковић Анђелковић је у периоду јануар 2009. – јануар 2010. радила као професор филозофије и логике у Десетој београдској гимназији, а у фебруару 2010. године је ангажована као истраживач приправник у Институту за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Београду. Тада је прикључена на научно истраживачки пројекат Института: *Друштвени актери и друштвене промене 1990. – 2010.*, финансиран од стране Министарства науке и заштите животне средине Републике Србије, а потом је ангажована на следећем, текућем пројекту *Изазови и актери нове друштвене интеграције у Србији: концепти и актери*. Звање истраживача сарадника је добила 2012.

године. Од фебруара 2015. године Милица Весковић Анђелковић је ангажована као демонстратор на предмету Социјална демографија. Од јуна 2017. године запослена је као асистент на Одељењу за социологију Филозофског факултета. Ангажована је на следећим курсевима: Социјална демографија, Демографија партнерства и рађања, Савремене економске миграције и Социолошки практикум. Добила је веома високе оцене на досадашњим студентским евауацијама. Била је чланица комисије за одбрану више дипломских радова. Од октобра 2018. године је чланица Комисије за обезбеђивање квалитета и самовредновање Филозофског факултета.

Поред пројеката Министарства просвете, науке и технолошког развоја (односно Министарства науке и животне средине), Милица Весковић Анђелковић је учествовала у реализацији и других научно-истраживачких пројеката: током 2009. и 2010. године учествовала је у писању *Нацрта спољнополитичке стратегије Србије*, пројекат у организацији Европског покрета у Србији. Током 2010. године ангажована је као координатор пројекта *Ставови грађана о заштити животне средине, родној равноправности и процесу приступања Србије Европској унији*. Пројекат је реализовао Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду у сарадњи са Сталном конференцијом градова и општина, а уз подршку Програма Уједињених нација за развој. Учествовала је у креирању упитника и плана узорка, прављењу базе података и обради података са терена. У периоду од 2010. – 2012., године ангажована је као истраживач у оквиру међународног пројекта *Public participation in environmental decision making: The case of Bor and Pancevo*. Истраживање је спровео Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду у оквиру RRPP пројекта Универзитета у Фрибургу. Учествовала је у креирању упитника и узорка за квантитативно теренско истраживање, као и у прикупљању и обради података. Организовала је и спроводила квалитативно истраживање кроз интервјуе и фокус групе (представници локалних власти, НВО и грађани). Током 2013. године била је сарадник на пројекту *Унапређење јавног информисања о културно-идентитетском стању и наслеђу Срба у региону и дијаспори*, у реализацији НВО „Форум за одговорну политику“ а уз подршку Министарства културе и информисања Републике Србије. У фебруару 2015. године је учествовала као млађи истраживач на пројекту *Mainstreaming Migration into National Development Strategies – ЈОМ, канцеларија у Београду*. На пројекту *Карактеристике и ставови висококвалификоване дијаспоре и повратника у Србију*, који је спровела НВО „Центар за живот – да нас буде више“ у сарадњи са Кабинетом министра задуженог за демографију и популациону политику и Републичким заводом за статистику, 2018., била је ангажована као координатор, истраживач и аутор завршног извештаја. Податке прикупљене у оквиру овог пројекта делимично је користила у изради дисертације, али их је и презентовала у разним телевизијским и радио емисијама, као и у писаним медијима.

Милица Весковић Анђелковић је аутор и коаутор бројних радова, делова у монографијама, као и једне, коауторске монографије. Учествовала је на више националних

и међународних конференција на којима је представљала анализирани податке, прикупљене приликом реализације пројеката, у којима је учествовала као сарадница.

Чланица је Српског социолошког друштва и Друштва демографа Србије.

Служи се енглеским и немачким језиком.

Библиографија кандидаткиње:

КОНФЕРЕНЦИЈЕ И НАУЧНИ СКУПОВИ

Јун 2011. – научни скуп са међународним учешћем „Друштво и заштита животне средине“, одржан на Филозофском факултету у оквиру пројекта „Партиципативност јавности у одлучивању о животној средини: студија случаја Бор и Панчево“, у организацији Института за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Јун 2012. - научни скуп са међународним учешћем „Одрживи развој и заштита окружења“, одржан на Филозофском факултету у оквиру пројекта „Партиципативност јавности у одлучивању о животној средини: студија случаја Бор и Панчево“, у организацији Института за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Новембар 2012. – научни скуп са међународним учешћем „Наука и савремени универзитет“, одржан на Филозофском факултету у Нишу. Објављен је апстракт, наведено доле

Децембар 2012. – научна конференција националног значаја „Стратификацијске промене у Србији“, одржан на Филозофском факултету у Београду у организацији Института за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Мај 2013. - научни скуп са међународним учешћем „Стратешки правци развоја и утврђивање положаја Србије у савременим међународним односима“, одржан у Институту за међународну политику и привреду у Београду, у организацији Института за међународну политику и привреду и Hanns Seidel Stiftung. Излагање је у штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Септембар 2013. - научни скуп са међународним учешћем „Глобализација и десуверенизација“, одржан на Филозофском факултету у Косовској Митровици у организацији Српског социолошког друштва, Београд, Филозофског факултета Универзитета у Приштини, Косовска Митровица и Института за упоредно право, Београд. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Новембар 2013. – научна конференција националног значаја „Културно наслеђе Косова и Метохије. Историјске тековине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности“, одржана у Палати Србије, Београд у организацији Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије и Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Новембар 2013. - научни скуп са међународним учешћем „Балкански ратови у светлу геополитике 21. века“, хотел Хајат, Београд, у организацији Центра за развој међународне сарадње и Амбасаде Руске Федерације. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Децембар 2013. - научни скуп са међународним учешћем „Структурни и делатни потенцијали локалног развоја“, одржан на Филозофском факултету у Београду, у организацији Института за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Септембар 2014. – научни скуп са међународним учешћем „Интернет и друштво“, одржан на Филозофском факултету у Нишу у организацији Српског социолошког друштва, Београд, Филозофског факултета Универзитета у Нишу и Института за упоредно право, Београд. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Новембар 2014. – научни скуп са међународним учешћем „Миграције у функцији развоја“, одржан у згради Парламента Босне и Херцеговине у Сарајеву, у организацији Министарства за људска права и избеглице Босне и Херцеговине, Агенције за сарадњу амбасаде Швајцарске у Босни и Херцеговини и UNDP. Излагање је у штампано целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Децембар 2014 – научни скуп националног значаја „Научно истраживање миграција у Србији; проблеми и иницијативе“, одржан у САНУ, Београд, у организацији Етнографског института САНУ. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Јун 2015. – научни скуп националног значаја „Одлив мозгова: узроци и последице по национални развој и идентитет, Ректорат Универзитета у Нишу, Филозофски факултет Универзитета у Нишу. Тема излагања: „Коришћење капацитета високообразованих повратника у развоју Србије – могућности и препреке“.

Септембар 2015. – научни скуп међународног значаја „Сиромаштво и друштвени развој“, Социолошко друштво Републике Српске. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Октобар 2015. – научни скуп међународног значаја „Век и по Јована Цвијића“, Географски институт „Јован Цвијић“, САНУ. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Април 2016. – научни скуп међународног значаја „Демографски изазови на простору бивше Југославије“, Друштво демографа Србије, Институт за демографију Географског факултета у Београду, Центар за демографска истраживања Института друштвених наука и Републички завод за статистику. Објављен апстракт, наведено доле

Мај 2016. – научни скуп националног значаја „Глобални и регионални аспекти мигрантске кризе и друштвене последице одлива мозгова по развој Србије и Балкана“, Ректорат Универзитета у Нишу, Филозофски факултет Универзитета у Нишу и САНУ. Тема излагања (коауторски са М. Бобић): „Мотиви миграција становништва из источног и јужног дела Србије – студија случаја Зајечар и Лесковац“

Септембар 2016. – научни скуп међународног значаја „Contemporary Migration in a Changing World: New Perspectives and Challenges“, University of Belgrade, Faculty of Geography and Regional Studies Association: Migration, Interconnectivity and Regional Development network. Тема излагања (коауторски са М. Бобић): „Sociodemographic Profile of Potential Migrants from Eastern part of Serbia - Case Study of Zaječar“

Новембар 2016. – научни скуп међународног значаја “Савремене миграције и друштвени развој – интердисциплинарна перспектива“, Српско социолошко друштво, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Институт друштвених наука, Завод за проучавање културног развика, Београд. Излагање је штампано у целини и наведено је у оквиру списка објављених радова.

Новембар 2018. – 6. Симпозијум „Академик Берислав Бета Берић“, назив „Примери добре праксе у популационој политици и планирању породице“ Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова Аутономне Покрајине Војводине, Матица српска, Српска академија наука и уметности, Одбор за проучавање становништва, Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департаман за географију, туризам и хотелијерство

Монографија:

Бобић, М., **М. Весковић Анђелковић** и В. Кокотовић Каназир (2016) *Студија о спољним и унутрашњим миграцијама грађана Србије са посебним освртом на младе*, Београд: ИОМ, UNDP, Swiss Agency for Development and Cooperation, стр. 1 - 125, ISBN: 978-86-85003-1702

Остали објављени радови:

Весковић, М, (2009.) „Централизована монархија или слободан савез: недоумица у оквиру Кантовог пројекта“ у, *Нова српска политичка мисао*, тема броја: Савремена филозофија, часопис за политичку теорију и друштвена истраживања, vol. XVII, no. 1–2, стр. 7 - 27, ISBN: 1450-7382, COBISS.SR-ID: 60855298, DOI:32

Весковић Анђелковић М., и И. Петровић (2012) „Перцепција грађана и локалних власти о улози НВО у заштити животне средине“ у Петровић, М. (ур.) *Глокалност трансформацијских процеса у Србији*, Београд: Чигоја штампа и Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, стр. 139-160, ISBN: 978-86-7558-897-9, COBISS.SR-ID: 190110220, DOI: 352.07:502.14(497.11)(82), 502.1(497.11)(082), 352.07:305-055.1/.2(497.11)(082)

Деђански С. и **М. Анђелковић Весковић** (2012) „Западни Балкан између политичких и економских интеграција и унутрашњих дезинтеграција“ у *Мегатренд ревија*, Београд: Мегатренд универзитет, бр. 4. стр. 261-275, ISBN: 1820-3159

Vesković M (2013) „Public health ethics and ecology”, in Petrović, M, and Vukelić, J., (eds.), *Environmental Protection in Pančevo and Bor: challenges of participatory approach to environmental governance*. Београд: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Београду, стр. 193 - 212, ISBN: 978-86-913927-5-8, COBISS.SR-ID: 197456092 , DOI: 502/504(491.11)(082)

Весковић М. (2013) „Етика јавног здравља и заштита животне средине“ у: Петровић, М., и Вукелић, Ј., (ур.) *Заштита животне средине у Бору и Панчеву: изазови партиципативног приступа управљању окружењем*, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Београд, 2013. стр. 179 - 196, ISBN: 978-86-913927-6-5 , COBISS.SR-ID: 197484812, DOI: 502/504(497.11)(082)

Весковић М. (2013) „Значај културног наслеђа Косова и Метохије за очување српског националног идентитета“, у: Шуваковић, У., (ур.), *Културно наслеђе Косова и Метохије*, Београд: Канцеларија за Косово и Метохију Владе Републике Србије и Универзитет у Приштини, стр. 43-56 , ISBN: 978-86-6349-015-4, COBISS.SR-ID: 202173196, DOI: 327(497.115)“18/20“(082) 323(497.115)“18/20“(082) 316.4(497.115)“18/20“(082) 930.85(497.115)“18/20“(082)

Весковић М, (2013) „Етички проблеми јавног здравља у области екологије“ у: Петровић, М., (ур.), *Изазови одрживог развоја*, Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, стр. 92-108, ISBN: 978-86-913927-7-2, COBISS.SR-ID: 198438924, DOI: 502.131.1(082)

Весковић М (2013) „Политичка (не)опредењеност грађана у изборној 2012. години“ у Лазић, М., и Цвејић, С. (ур.), *Промене основних структура друштва Србије у периоду убрзане трансформације*, уредници, Београд: Институт за социолошка истраживања

Филозофског факултета у Београду, стр. 240-256, ISBN: 978-86-531-0020-9 , COBISS.SR-ID: 203097100 , DOI: 316.32(082) 316.42(082)

Весковић, М. (2013) Однос грађана Србије према појму нације у доба транзиције и глобализације, у: Вулетић В, Ћирић Ј. и Шуваковић, У., (ур), *Глобализација и десуверенизација*, Београд: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, Српско социолошко друштво, Београд, Институт за упоредно право, стр. 171-190, ISBN:978-86-6349-018-5 (ФФКМ), COBISS.SR-ID: 203852556, DOI:341.211(082), 342.31(082), 316.32(082), 327(082), 316.334.2/5(082)

Анђелковић Д. и **М. Весковић Анђелковић** (2013) „Корелација између политичког опредељења српске економске елите и спољнополитичке оријентације Србије у периоду 1989-2012.“ у Димитријевић Д. (ур) *Стратешки правци развоја и утврђивање положаја Србије у савременим међународним односима*, Београд: Институт за међународну политику и привреду и Hanns Seidel Stiftung, стр.86-102, ISBN: 978-86-7067-194-2

Анђелковић Д. и **М. Весковић Анђелковић** (2014) „Аутентични балкански дијалог уместо нових ратова и стране доминације“ у Ћорлука, А. (ур.) *Балкански ратови у светлу геополитике 21. века*, Београд: Центар за развој међународне сарадње и Амбасада Руске Федерације, стр. 13-20, ISBN: 978-86-88357-04-03, COBISS.SR-ID: 206233612, UDK: 327(497)“20“(082); 327::911.3(497)“20“(082); 94(497)“1912/1913“(082)

Весковић Анђелковић М. (2014) „Политичке оријентације економске елите“, у: Лазић, М. (ур.), *Економска елита у Србији у периоду консолидације капиталистичког поретка*, ИСИ ФФ и Чигоја штампа, Београд, 2014. стр. 99-124, ISBN: 978-86-531-0079-7, COBISS.SR-ID: 209609228, DOI: 316.344.42(497.11)(082), 330.3(497.11)“1989/2012“(082)

Весковић Анђелковић М. (2014) „Карактеристике и ставови потенцијалних прекограничних миграната из Централне Србије“, Петровић, М., (ур.), *Структурни и делатни потенцијал локалног развоја*, Београд: ИСИ ФФ и Чигоја штампа, стр. 233 - 252, ISBN: 978-86-918053-1-9 (SUSC), DOI: 332.14(497.11)(082), 316.334.56(497.11)(082)

Анђелковић Д. и **М. Весковић Анђелковић** (2014), „Руско-српске везе од 1990. до 2014. године“ у Радојевић М. и М. Ковић, (ур.), *Руски некропољ у Београду, знамење историјског пријатељства*, Београд: Институт политичког и економског дијалога, стр. 236-272, ISBN: 978-86-800004-006 (FPN), COBISS.SR-ID: 208798476

Анджелкович Д. и **М. Вескович Анђелкович** (2014) „Русско-сербские связи с 1990 по 2014 годы“, Радоевич М. и Кович М. (редакторы), *Русский некропољ в Белграде, символ исторической дружбы*, Белград: Институт политического и экономического диалога, стр. 260-300, ISBN: 978-86-80004-02-(ФРН), COBISS.SR-ID: 210366732

Весковић Анђелковић М., и М. Бобић (2014) „Улога интернета у коришћењу капацитета интелектуалне дијаспоре“, у *Интернет и друштво*, Годоровић Д, Петровић Д. и Д. Прља, ур., Београд и Ниш Српско социолошко друштво, Институт за упоредно право и Филозофски факултет у Нишу, стр. 167-182, ISBN: 978-86-81319-05-5 (Srpsko sociološko društvo, Beograd), ISBN 978-86-7379-357-3 (Filozofski fakultet, Niš), ISBN 978-86-80186-00-9 (Institut za uporedno pravo, Beograd)

Весковић Анђелковић М. (2015) „Улога висококвалификованих повратника у просперитету Србије – могућности и препреке“, у: Емирхафизовић М. и Станић И. (ур). *Миграције у функцији развоја*, Сарајево: Министарство за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, Амбасада Швајцарске, UNDP, стр. 55 - 64, ISBN: 978-9958-522-25-3, COBISS.BH-ID: 21882630, DOI: 314.7(063)(082)

Весковић Анђелковић, М. и М. Бобић (2015) „Ставови грађана централног дела Србије према утицају досељеника на традицију и културу њихове локалне заједнице“, *Миграцијске и етничке теме*, Vol. 31, No. 2, стр. 221-244, ISSN: 1333-2546, UDK:314:323.1

Vesković Anđelković, М. (2015) Political Orientations of the Economic Elite in Serbia, *Südosteuropa*, Vol. 63, No. 4, стр. 596 - 617, ISSN: 0722-480X

Bobić, М. and **М. Vesković Anđelković** (2016) „Migration potential of citizens of the Jablanički and Pčinjski districts“, in: Jović, V. and A. Petrović (eds) *150th anniversary of Jovan Cvijić's birth, Belgrade: Serbian Academy of Sciences and Arts*, стр. 399 - 420, ISBN: 978-867025-684-2, COBISS.SR-ID: 22147452, DOI:911.3(082), 39(082), 91:929 Cvijić, J. (082)

Весковић, М. и М. Токовић (2016) „Схватање националног идентитета политичке елите“, у Лазић, М. (ур.) *Политичка елита у Србији у периоду консолидације капиталистичког поретка*, ИСИ и Чигоја штампа, стр. 179 - 200, ISBN: 978-86-531-0260-9 (ČŠ), COBISS.SR-ID: 226526476, DOI:316.344.42(497.11) (082), 323 (497.11)“1989/2015“ (082)

Бобић, М. и **М. Весковић Анђелковић** (2016) „Профил и ставови потенцијалних миграната из Србије“, *Гласник етнографског института САНУ*, No. 3, Vol. 64. стр. 469-491, ISBN: 0350-0861, COBISS.SR-ID: 15882242, DOI:39(05)

Bobić, М. and **М. Vesković Anđelković** (2017) „To Stay or to Leave? On Emigration of Youth from Serbia“, in Bobić М. & S. Janković (eds) *Towards Understanding of Contemporary Migration: Causes, Consequences, Policies, Reflections*, Belgrade: faculty of Philosophy, pp. 131 – 150, ISBN: 978-86-6427-065-6, COBISS.SR-ID: 240026124, DOI: 314.15(4)“2014/2016“ (082), 314.15(497)“2014/2016“ (082), 314.114(082), 327.56(082)

Бобић, М. И **М. Весковић Анђелковић** (2018) „Социо-психолошка цена рађања у Србији и политички одговор“, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, No. 167, стр. 345-355, ISBN: 0352-5732, COBISS.SR-ID: 3360258, DOI: 3(082)

Апстракти са научних скупова:

Весковић, М. (2012) „Однос грађана Србије према појму национализма“, у књизи сажетака излагања са скупа Наука и савремени универзитет, Ниш: Филозофски факултет, стр. 64, ISBN:978-86-7379-264-4, COBISS.SR-ID: 194791436, DOI: 37(048)

Бобић, М, М. Весковић Анђелковић и В. Кокотовић Каназир (2015) „Миграције младих у Србији: изазови и могући одговори“, у књизи апстраката са научног скупа „Демографски изазови на простору бивше Југославије“, Београд: Друштво демографа Србије, стр. 47, ISBN:978-86-82241-05-8 (DDS), COBISS.SR-ID: 222775820, DOI: 314.114(497)(048), 314.117(497)(048)

Приказ:

Vesković Anđelković, M. (2016) Return Migration and Regional Development in Europe, mobility against the Stream, Nadler, R, Z. Kovacs, B. Glorius, T. Lang (eds), pp. 133-137, in Stanovništvo, No. 2, ISSN: 0038-982X, COBISS.SR-ID: 27636487

Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације је испитивање једног посебног аспекта миграционе компоненте у демографском, социоекономском, привредном, културном, модернизацијском развоју Србије. Према томе, не само да је предмет ове тезе актуелан, релевантан, него се ради о, до сада потпуно занемареној теми, како у академском, научно истраживачком, стручном, тако и практично политичким дискурсу и одговарајућим активностима. У том смислу, основни циљ који је пред себе поставила кандидаткиња Весковић Анђелковић било је дубинско истраживање, преиспитивање потенцијала, спремности и мотивисаности високообразованих миграната/повратника да учествују у развоју Србије, нарочито у улози посредника у партнерству земље и њене научно истраживачке и професионалне дијаспоре, посебно њихово поимање услова, препрека и могућности за инвестирање у Србији. Основну грађу чини богата и комплементарна искуствена евиденција настала за потребе ове дисертације – пре свега, подаци прикупљени ауторкиним, емпиријским, квалитативним истраживањем на узорку повратника, који су допуњавани, другим изворима података: демографско-статистичком анализом пописа, затим анализом и интерпретацијом података другог, квантитативног истраживања, које је иста ауторка координисала, и у коме је учествовала са групом истраживача. Треће су подаци добијени секундарном анализом и интерпретацијом, домаћих и страних истраживања на сродну тему, чији су се налази углавном поклапали са ауторкиним. Приликом анализе података, пажња је била усмерена и на стварање оквирне слике о профилу повратника. Како сама кандидаткиња наглашава, до сада је у науци углавном добро препознато повезивање миграната из разних делова света са земљом порекла (дијаспорски идентитет), што се у пракси и теорији наводило као пример улагања у модернизацију држава (пример Израела, Индије, Кине, Мексика, итд), где се осећање припадности националној држави или земљи порекла, јавља као добар основ мобилизације знања, веза, капитала, know how, ресурса. Новина овога истраживања Милице Весковић Анђелковић је наглашавање значаја миграната/повратника, који представљају посреднике између места порекла и дестинације.

Пошто се у фокус интересовања постављају високообразовани повратници, проучавани су разноврсни капитали, које ови мигранти поседују, финансијски, социјални, хумани, културни, итд., уз приоритетно истицање значаја њиховог мрежног социјалног капитала, односно места које ови мигранти заузимају у сложеним сплетовима веза и интеракција, што је носећа димензија глобализације и транснационализма. Захваљујући постмодерном, структурном, технолошком контексту (интернет, мобилна телефонија, виртуелне мреже, средства масовних комуникација и транспорта) мигранти/повратници готово свакодневно размењују знања, информације, одржавају тесне личне и друштвене односе и тамо и овде, односно са више друштава истовремено, наднационално и транснационално, првенствено са дијаспором, али и са матицом, односно са колегама, водећим стручњацима, научницима, истраживачима, проналазачима, предавачима, из научне области којој припадају, а који, дакле, живе у Европи, Америци, Аустралији, итд, односно у Србији. Такође, кандидаткиња је тежила и да мапира главне мотиве или подстицаје мобилизације капитала ове популације, при чему се, на основу еминентне, консултоване литературе, претпоставило, да осим, постмодерних, парцијалних и хибридних идентитета, афективни, национални и локални идентитет овде имају значајну улогу. Зато је идентитет високообразованих повратника био један од важних предмета анализе, разумевања и тумачења резултата ове дисертације.

Основни циљ дисертације био је да се путем истраживања прикупе подаци о: а) социодемографским карактеристикама високообразованих повратника; б) ресурсима које су стекли, школујући се, усавршавајући се, истражујући и радећи у иностранству, које би, под одређеним претпоставкама могли да ангажују у Србији; в) испитивање положаја у друштвеним мрежама са различитим групама, са високообразованом дијаспором, са стручњацима из своје професионалне, научно-истраживачке области, са стручњацима, професионалним, научно истраживачким круговима у Србији, као и доносиоцима одлука; г) емоционалној повезаности са Србијом, што би могао бити, са једне стране, подстицај за активирање у националним пројектима, али, са друге стране, и мотив за ближе обавештавање и упознавање са актуелним потребама и изазовима са којима се сусреће држава, односно локална заједница.

Осим научно истраживачког сазнања које је ауторка желела да стекне када је покретала ово истраживање, како теоријско, тако и емпиријско, њена је идеја била и да путем анализе искуствене евиденције и упоређењем са сродним домаћим и иностраним истраживањима, створи основ за креирање ефикасних и ефективних државних политика усмерених на мобилизацију ресурса, односно потенцијала високообразованих повратника у Србији, а преко њих, и оних који су остали да живе и раде у иностранству. Високообразовани повратници посматрају се овде као проводници информација, идеја, пројеката, бизнис планова, старт ап фирми, невладиних организација, производних иницијатива и других облика транснационалних улагања и предузетништва, тј брокери између матице и дијаспоре.

Кандидаткиња, Милица Весковић Анђелковић спровела је, за потребе ове дисертације, интервјуе са посматрањем на узорку од 50 високообразованих повратника из иностранства. Дубинске интервјуе је обавила током 2017. и 2018. године, а испитаници који су у њима учествовали, боравили су у земљама широм света (ЕУ, Русији, Северној

Америци, Аустралији), имају богато миграционо искуство и припадају разним научним областима. Током 2018. кандидаткиња је координисала једну *online* анкету на узорку од 300 испитаника у оквиру истраживања „Карактеристике и ставови високообразоване дијаспоре и повратника“, заједно са Кабинетом министра без портфеља задуженог за демографију и популациону политику и Републичким заводом за статистику. У оба наведена истраживања, квалитативном и квантитативном, показао се изузетан значај хуманог, али и развијеног социјалног капитала миграната, повратника и дијаспоре, односно показало се да ови високопозиционирани, ка знању оријентисани, индивидуализовани, проактивни и предузимљиви појединци, сасвим очекивано, заузимају важне позиције у веома густим, разгранатим професионалним, истраживачким, проналазачким, академским, алумни клубовима, и другим, релевантним друштвеним мрежама. Анализу ових података, кандидаткиња је допунила анализом садржаја референтног медијског дискурса у Србији на тему емиграције, а затим и анализом релевантних докумената, што је све потврдило недостатак одговарајућег друштвеног третмана ове групације, односно недостатак апликативног, политичког одговора државе када је реч о миграцијама уопште, а посебно високообразованим повратницима, као и дијаспори.

Основне хипотезе истраживања

Дисертација почива на једној основној и три посебне хипотезе које произилазе из наведеног предмета и циља истраживања. *Основна хипотеза* је да испитаници који имају образовног и/или радног искуства у иностранству, поред тога што поседују значајан хумани капитал, поседују и драгоцен социјални капитал у смислу учешћа у транснационалним професионалним мрежама и да су тесно повезани са дијаспором, што им омогућава заузимање положаја посредника или брокера између стручњака из земље и оних из дијаспоре у друштвени развој Србије. Вођени емоцијама, или такозваним афективним капиталом, повратници су вољни да уложе властите ресурсе, али њихова маргинализација вуче корене у недостатку иницијативе и подршке надлежних институција и политичких елита, као и у неодговарајућим и неповољним друштвеним и економским условима, који би омогућили и олакшали или поспешили њихов акциони потенцијал. Из ове основне, изведене су и три посебне хипотезе. *Прва посебна хипотеза* је да је висок ниво социјалног капитала повратника последица њихове специфичне позиције у мрежи односа домаћих актера и дијаспоре – они заузимају, како то Нан Лин назива, положај мрежног моста, или Бартовим речима, мрежног брокера или мрежног предузетника, што им омогућава виши положај у глобалним мрежама односно виши мрежни социјални капитал. Кандидаткиња се у свом раду, након опсежних теоријских анализа, опредељује за Бартово одређење мреже као „релативно стабилних скупова односа између друштвених актера (независно од тога да ли је реч о појединцима, групама или организацијама) који укључују размену различитих ресурса (материјалних или нематеријалних, попут информација) и који поседују одређену структуру. При томе, мрежни модели описују структуру једне или више мрежа односа унутар система актера“ (стр. 37). *Друга посебна хипотеза* је да мигранти/повратници показују значајан степен везаности за земљу порекла, а емотивна везаност представља један од важних мотива за улагање знања, вештина, ресурса, сопствених капацитета у добробит друштвене заједнице у подручју порекла или матици. Последња, *трећа, посебна хипотеза* односи се на неопходне друштвене услове у матици и њом се претпоставља да доминација економских проблема, недовољна улагања у

науку, образовање, истраживања, у усавршавање младих, друштвена неуређеност, корупција, непотизам, везе са владајућом политичком елитом, недостатак меритократије, нестабилност политичког живота, слабо развијена демократска политичка култура, релативно неповољан положај у међународним односима, итд., представљају препреку у систематском коришћењу ресурса миграционог становништва.

Садржај дисертације

Дисертација има укупно пет поглавља, заједно са уводом и закључком, а на крају се налази списак коришћене литературе, биографија кандидаткиње и прилог - нацрт основе полуструктурисаног интервјуа. Дисертација је опремљена са 4 табеле, 10 слика и 18 графикона.

У уводном делу рада Милица Весковић Анђелковић износи важност теме, имајући, при томе, у виду карактеристике савремених миграција, затим, модерних економија и примере добре праксе који знаће постављају у фокус економског раста и друштвеног успона. Поред тога, кандидаткиња у уводном делу износи предмет, основне циљеве, основну и изведене хипотезе, методолошки оквир и развија веома сложен појмовни оквир истраживања. У оквиру последњег, она одређује појам миграција, наводећи дефиницију Уједињених нација, при чему указује на карактеристике савремених миграција, па посебно издваја циркуларне миграције и мобилност, такође држећи се одређења УН-а, али и других релевантних одређења. Пошто се бави потенцијалним, ваљаним политикама усмереним ка миграцијама, кандидаткиња посебно дефинише појам развоја, али уз истицање предности и мана појма, као и што утврђује и појам управљања миграцијама. У домену појмовног оквира, дефинисан је и појам дијаспоре, са посебним акцентом на високообразованој дијаспори и високообразованим повратницима у Србију.

У другом делу рада кандидаткиња детаљно развија концептуални оквир истраживања износећи значајне теорије које се односе на миграције, а посебно истичући значај структуралног приступа за разумевање повратних миграција. Разлог прихватања структуралног приступа је у његовом значају за разумевање друштвено-економског контекста за реинтеграцију повратника. Имајући у виду да је циљ дисертације анализа ресурса високообразованих повратника, а нарочито мрежног социјалног капитала, велики део концептуалног дела је посвећен управо теоријама које се односе на овај друштвени феномен. Пре тога, Милица Весковић Анђелковић полази од чињенице измене перспективе посматрања друштва у савременој социологији, односно да друштвени процеси и актери више нису непроменљиви и нису одређени затвореном друштвеном структуром, већ су флуидни и зависе од односа (умрежености) са другим актерима и процесима. Имајући у виду овај мрежни приступ савременом друштву, кандидаткиња сматра да је мрежно схватање социјалног капитала које заступају Роналд Барт и Нан Лин погодно за анализу савремене повезаности друштвених актера међу којима је и миграциона популација. Поред социјалног капитала, у оквиру концептуалног оквира кандидаткиња је приказала и развила и појмове транснационализма и националног идентитета. Што се првог појма тиче, изнет је његов историјски приказ, облици у којима се јавља и јасно разграничење од сродних појмова који се у науци користе за описивање савремених друштвених појава (глобализација, глокализација, дијаспора, национализам, супранационализација, ренационализација). Овде посебно истичемо ауторкину тежњу да,

у сасвим конкретном контексту постмодерних миграција, јасно разлучи све релевантне и битне појмове, чија су одређења не само флуидна, нејасна, него су им и границе порозне попут, на пример, глобализације и транснационализма. Сматрамо да је ово посебан допринос ове докторске дисертације, те да је то био нимало лак задатак, који је ауторка вешто спровела. Та теоријска разматрања и одговарајући закључци, били су јој даље од значаја за потоње усмеравање емпиријског дела тезе, и били су јој од помоћи да протумачи и разуме оно о чему су јој саопштавали саговорници, те да интерпретацију налаза смести у свој предложени модел чвршћих, гушћих, продуктивнијих повезивања миграната и немиграната, или домицилне са мобилном популацијом, у савременим економијама. Према Гиденсу, „глобализација се може дефинисати као свеопшта интензификација односа чиме се повезују две удаљене тачке на такав начин да се утицај онога што се деси у једном месту осећа миљама далеко“ (стр. 94). Овде се више ради о усмеравању економских и других активности, информација, роба, капитала, идеја из једног центра, или из центра ка периферији светског капитализма. Код транснационализма, реч је о спонтаним, свакодневним, активностима које се одвијају у две или више државе, дакле о интеракцијама, разменама добара, информација, знања и капитала које покрећу тзв., „мали актери“. За Нину Глик Шилер и сараднике транснационалне миграције јесу „облик миграција у оквиру којих појединци иако прелазе међународне границе, селе се и успостављају односе са људима у новим државама задржавају друштвене везе са друштвом из којег су потекли. У оквиру ових миграција људи живе своје животе преко међународних граница“ Стога, ове људе треба посматрати као *трансмигранте* (стр. 84). Сасвим је очигледно да су друштвене мреже, односно социјални капитал укореењен у савременим мрежама - незаобилазан елеменат у настанку и ширењу ових наднационалних релација и грађењу нових припадности или идентитета. Овде је сасвим очигледно зашто је кандидаткиња Милици Весковић Анђелковић било важно да уведе и разради и појам идентитета. Он је обрађен са циљем да се анализира у којој мери је национални идентитет опстао у оквиру бројних, хибридних, партикуларних и флуидних идентитета миграната у постмодерном друштву, односно обзиром на његов значај као мотивационе основе и подстицаја за активирање друштвених мрежа, као и пројекте усмерене ка матици.

У трећем делу рада, након спроведене теоријске и структурне анализе, кандидаткиња, Милица Весковић Анђелковић, бави се савременим миграционим процесима, њиховим карактеристикама и посебностима у односу на раније периоде. Посебан акценат је стављен на утицај миграната како на земље дестинације, тако и земље порекла, а са циљем указивања на чињеницу да миграције, или како се у постмодерном добу називају, мобилности, могу представљати значајан лични, интелектуални, развојни, друштвено економски, културни, и други, ресурс, како за појединца, тако и за породицу, друштвену групу, локалну заједницу, односно за све релевантне индивидуалне, групне и друштвене актере који су афектирани просторном односно социјалном покретљивошћу становништва.

Четврто поглавље представља централни део дисертације. Кандидаткиња анализу започиње кратким освртом на формирање српске дијаспоре од XIX века до данас, са посебним освртом на миграције интелектуалаца за време владавине Милоша Обреновића, који су се школовали у иностранству, са циљем примене знања у изградњи и модернизацији домаћих институција. Такође, у овом делу кандидаткиња издваја

карактеристике савремене дијаспоре користећи званичне податке Републичког завода за статистику, посебно последњи попис становништва 2011. Затим, Милица Весковић Анђелковић развија контекстуални оквир анализе у којем су приказани сви значајни политички, економски догађаји и процеси у Србији, од завршетка Другог светској рата и успостављања југословенског социјализма до пада Берлинског зида. Период постсоцијалистичке трансформације, од 1989. до данас, анализира се по етапама, које су могле имати различити утицај на најновије миграције стручњака (први, период блокиране трансформације који траје до 1996./7., затим, деблокаде постсоцијалистичке трансформације, који се завршава 2000., па све до најновије фазе, тзв. консолидације капитализма. Пре него што пређе на анализу своје емпиријске евиденције, кандидаткиња тестира хипотезе на медијском дискурсу, фокусирајући се при томе на новинске чланке који се баве овом популацијом емиграната. Након тога, она анализира постојеће јавне политике, односно стратегије које се тичу високообразованих грађана независно да ли имају или немају миграционо искуство. Овим се ствара основа за анализу података прикупљених емпиријским путем за потребе ове тезе, а у светлу друштвене маргинализације миграције и посебно везе миграције и развоја. Анализу емпиријског материјала, кандидаткиња започиње изношењем социо-демографских карактеристика испитаника, а затим прелази на мотиве и факторе њиховог одласка и повратка. Посебно место заузима анализа наратива о ресурсима који су стекли боравком, усавршавањем, истраживањем и радом у иностранству. Овде се примећује да испитаници на првом месту истичу свој хумани капитал, као и животну и професионалну етику, док социјални капитал не препознају као предност свог миграционог искуства. Међутим, анализирајући њихове одговоре на питања која се директно односе на овај ресурс, показује се да су они значајно повезани првенствено са странцима, независно од области којом се баве, затим са колегама из исте научне области, па онда и са дијаспором. Велики број испитаника активно одржава контакте са људима које су упознали у иностранству, што је индикатор потенцијално лаке трансформације социјалног у друге врсте капитала, финансијски, хумани, културни, итд. Што се тиче идентитета, одговори испитаника потврђују тезу о хибридном идентитету миграната, уз повремено наглашавање националне компоненте. Међутим, осећај националног идентитета се није показао као важан, а још мање као безуслован мотив за улагање стечених ресурса, упркос почетним претпоставкама.

У завршном, закључном делу, Милица Весковић Анђелковић износи оцене у погледу места савремене Србија, када је реч о коришћењу ресурса дијаспоре и повратника. Показује се да је то врло важан, али готово неискоришћен ресурс, индивидуални и друштвени капитал, који би могао да буде одлучујући за довршење трансформацијских процеса српског друштва и његовог бржег укључивања у савремене, светске, друштвено-економске, научно истраживачке, развојне, иновативне технолошке токове. Кандидаткиња такође износи примере добре интеграције појединаца/повратника и успешног преусмеравања стечених ресурса у иностранству у Србији, али и реалне проблеме који представљају препреку за њихово масовније, активније и свестраније укључивање у реализацији развојних циљева и пројеката. У оквиру закључних разматрања, кандидаткиња износи и ставове испитаника о сопственом положају у српском друштву након повратка, као и оно што из њихових исказа произлази, а тиче се порука и препорука одговорним актерима за креирање сврсисходнијих и делотворнијих, јавних политика и акција. На крају, сумирајући анализу прикупљеног емпиријског материјала, Милица Весковић Анђелковић износи листу препорука за креирање бољег друштвеног,

економског, привредног и пословног амбијента, који би били охрабрујући за инвестицију знања, умећа миграната/повратника, али и њихових пријатеља, рођака, колега из дијаспоре, независно од тога да ли у партнерству са државом посредују повратници, или пак чланови дијаспоре и држава Србија непосредно сарађују.

Закључак Комисије

У закључку бисмо истакли да је кандидаткиња, Милица Весковић Анђелковић у потпуности испунила задатке и циљеве наведене у својој пријави дисертације.

Чињеница је да је Србија одувек била и остала емиграциона земља, те да ће се ови, за земљу неповољни, трендови наставити и у будућности. Томе погодују најмање две околности, мобилност становништва света, односно интензивна глобализација људи, добара и капитала, као и „лов на таленте“ којима развијене државе и економије, засноване на знању, привлаче образоване, младе стручњаке, истраживаче, научнике, лекаре, инжењере, ИТ професионалце, и друге. На другом месту, високообразовано, младо становништво ће наставити да се одсељава или да гравитира ка земљама Запада, где су зараде веће, услови рада и личног усавршавања повољнији, услови за рађање и формирање породице стабилнији, будућност отворенија. И то су предвиђања, која ће имати прилично неповољне реперкусије на демографски, друштвено економски, технолошки, културни, институционални оквир, на старење становништва и све последице и трансформације које ће захтевати живот у друштву старог и све старијег становништва. Међутим, ова дисертација нуди један другачији поглед на емиграцију, указујући, пре свега на популацију повратника, која је прилично занемарена у миграционом дискурсу, осим када је реч о повратницима по основу реадмисије. Повратници, посебно овде анализирани високообразовани, не само да су потенцијална, развојна снага, *per se*, већ су и значајни транснационални посредници, мост ка бројним генерацијама емиграната и њиховим социјалним мрежама (колега, стручњака, итд), који би такође, као што смо сазнали, били спремни да се активирају и инвестирају свој хумани капитал и друге ресурсе у Србију, али под одређеним условима. Тиме се визија у односу на „губитке“ у миграционом ланцу у земљама као што је Србија, преображава у могуће моделе добитака, посебно у контексту транснационализма, информатичке и других врхунских технологија, брзих, лако доступних средстава комуникација и транспорта, које нуди савремени, развијени свет.

Имајући све ово у виду, Комисија за припрему извештаја о докторској дисертацији Милице Весковић Анђелковић сматра да њена докторска теза „Потенцијална улога повратника као посредника у партнерству државе и високообразоване дијаспоре у Србији“ с обзиром на теоријски значај обрађене теме, теоријско-методолошки оквир истраживања, значај и обухватност емпиријског истраживања, консултовану веома обимну литературу, као и инвентивност социолошког приступа и недовољну истраженост саме проблематике – завређује позитивну оцену, па у складу с тим Комисија предлаже да се кандидаткињи одобри одбрана њене дисертације на Филозофском факултету.

Београд, 8.4.2019.

Чланови Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације:

проф. др Мирјана Бобић (ментор), редовни професор

Универзитет у Београду - Филозофски факултет

проф. др Марија Бабовић, редовни професор

Универзитет у Београду - Филозофски факултет

проф. др Јован Филиповић, редовни професор

Универзитет у Београду – Факултет организационих наука